

Munkásságát több kitüntetéssel ismerték el: 1958-ban az Oktatásügy Kiváló Dolgozója, 1972-ben a Kiváló Népművelő kitüntetést kapja meg.

Széles körű társadalmi, közművelési feladatokat látott el. Vezeti a szegedi Kendergyár kórusát és a szegedi ÉDOSZ együttest. Elnöke volt a Szeged városi I. kerületi Tanács kulturális állandó bizottságának, majd tagja a Végrehajtó Bizottságnak. Dolgozott mint a Megyei Módszertani Központ referense, valamint a Népművelési Intézet külső munkatársa. Kultúrnevelési felelőse volt a Csongrád megyei Pedagógus Szakszervezeti Bizottságnak.

Főiskolánkon is aktívan vett részt a társadalmi feladatokban. A Kulturális Bizottság vezetője, majd a Szakszervezeti Bizottság elnöke lett. Ebben a funkciójában látta el a Módszertani Közlemények felelős kiadójának munkáját.

Tudományos munkássága elsősorban a népművelés, a közművelődés területén jelentős. Mintegy 40 tanulmánya jelent meg.

Waldmann József személyében egy nagyon értékes munkatárstól és baráttól kell búcsúznunk. Bámulatra méltó az a szellemi, szakmai felkészültség, a magyar kulturális élet alapos ismerete, a népművelési feladatok mindennapi problémáiban való tájékozottság, amivel Ő rendelkezett. S csodálatos az a széles körű emberi kapcsolatrendszer, a közvetlenségnek, a népszerűségnek az a hálózata, amely Őt körülvette, s az a tisztelet, amelyet mindenütt kifejezésre juttattak iránta. Tanítványai szeretetében az iránta érzett lelkesedés, rajongás a belőle sugárzó humanitást tükrözte vissza.

Személyisége, élete, tanítása nagyon sok tanítványának formálta tanári egyéniségét, hivatástudatát, s ezért őrizzük emlékét nagyon sokáig sok szeretettel és megbecsüléssel.

Dr. Bereczki Sándor

DR. GYUKICS ANTAL
Kiskunhalas

A hátrányos helyzetű általános iskolai tanulók felzárkóztatásának pedagógiai kérdései

I.

Napjainkban, a tudományos-technikai forradalom kibontakoztatásának időszakában a szocialista társadalom a személyiség minden oldalú és harmonikus fejlesztését igényli. A szocialista társadalom alapelveiből következik, hogy tegyük lehetővé minden gyermek képességeinek kibontakoztatását.

Oktatásügyünk az elmúlt, több mint három évtized alatt, történelmi jelentőségű eredményeket ért el. A tanulás, illetve továbbtanulás feltételei tekintetében azonban az egyes családok között – a kétkezi dolgozók hátrányára – ma is jelentős különbségek vannak.

Mindezért a munkás- és parasztcsaládok gyermekeinek felkészültsége akkor is alacsonyabb, mint a szellemi és alkalmazotti dolgozóké, ha képességeik azonosak. Az iskolai gyakorlatban a hátrányos helyzetű tanulók felzárkóztatása felelősségteljes munkát igényel.

A felzárkóztatás igénye az általános iskolában is jelentkezik, rendkívül fontos, aktuális problémává vált. A nevelők egy része foglalkozik a gyenge tanulók felzár-

kóztatásával, de nem biztos, hogy kellő mértékben és hatásfokkal, s a felzárkóztatás fogalmát is többféleképpen értelmezik.

Látnunk kell, hogy a hátrányos helyzetű tanulóknál a tantervi követelmények elsajátításához szükséges előismeretek hiányosak. Ismernünk kell a hátrányok okát. Ezért rendkívül fontos a tanulók családi környezetének ismerete, tudnunk kell azt, hogy mi okozza a lemaradást. A legtöbb tanulónál nem az értelmi képességekkel van baj, rajtuk kívülálló okok miatt nem tanulnak eleget. A hátrányok leküzdése szempontjából rendkívül fontosnak tartjuk az általános iskolát.

Az általános iskola lényegéből, célkitűzéséből következik, hogy ne legyen szelektív, hanem minden gyereket juttasson el a korszerű alpműveltséghez. Éppen ezért célunk, hogy az alapot kell elsajátíttatnunk a tanulókkal, fel kell őket zárkóztatnunk.

A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának 1972. évi határozata hangsúlyozza az iskolának a művelődési hátrányok kiegyenlítésében játszott szerepét.

Az iskola a „kiegyenlítődést” tudja serkenteni, siettetni, és fontos is, hogy ezt tegye. Történelmi jelentőségű az az eredmény, amelyet a hátrányos helyzetű tanulók művelődési hátránya leküzdése érdekében tettünk.

A tanulás, a művelődés lehetőségei azokban a települési szektorokban leggyengébbek, ahol a legtöbbet kellene tenni a műveltség megvalósításáért. Ez nemcsak a tanyai körzetekben jelent igen nagy gondot, hanem a város peremkerületeiben is. Az általános iskolai tanulók felzárkóztatásának pedagógiai kérdéseit Kiskunhalas vonatkozásában vizsgáljuk. Elemezzük az Alsóvárosi Általános Iskola – amely a város egyik peremkerületi iskolája, sok tanyáról bejáró tanulója van – gyermekei nevelési-oktatási szintjének alakulását.

A tanulók külterületről, osztatlan iskolákból, a hátrányos körzetekből jönnek. Ezért kevesebb kulturális ismerettel, a közösségi élet tapasztalatainak hiányával érkezők. A kulturális lemaradottság behozása érdekében az életkornak megfelelő fejlődési szakaszokban való felzárkóztatás mind a nevelő, mind a tanulók részéről hatalmas erőfeszítést kíván.

Kérdés az, hogy az iskola hogyan tudja a nevelő-oktató munkája során a hátrányok leküzdésében segíteni a tanulókat? Képes-e a hátrányos családi helyzet ellenére kibontakoztatni a tanulók képességeit?

A FELZÁRKÓZTATÁS PEDAGÓGIAI KÉRDÉSEI

Az általános iskola célja, hogy megalapozza a szocialista ember személyiségének, az ismert világnézet, magatartás egységben történő kialakítását. Feladata, hogy kiszélesítse az iskola alapozó szerepét. Átfogja, befolyásolja a fiatalok egész életkori tevékenységét. Ennek megvalósítása érdekében a következő feladatokat kell megvalósítani:

- korszerű törekvések alkalmazása;
- a tankötelezettségi törvény maradéktalan végrehajtása;
- biztosítani kell a tantervben meghatározott művelődési anyag elsajátítását, különös tekintettel a törzsanyagra;
- az egyenlő feltételek megteremtése a hátrányos helyzet felszámolása differenciált foglalkozással;
- az alapkészségek kialakítása és fejlesztése;
- biztosítani kell a tanulók felzárkóztatását, a képességeiknek megfelelő pályaválasztást.

Lássuk e tekintetben a Kiskunhalasi Alsóvárosi Általános Iskolában jelentkező feladatokat, az iskola összetételét, struktúráját!

A tanulócsoportok száma az 1981/82-es tanévben: 30

Az iskola össztanulólétszáma: 983

Napközis csoportok száma: 12

Iskolába bejáró tanulók száma:

	gyalog kerékpárral	vonaton	autóbuszon	összesen
1-4. o.	17	2	13	32
5-8. o.	43	3	24	70
Összesen:	60	5	37	102

Az alsó tagozatból kevesebb tanuló jár be, mivel működnek még a kisiskolák. A felső tagozat nem kollégista tanulói kénytelenek bejárni, mivel felső tagozat a tanyákon nem működik. A bejárók hátrányos helyzetűek, a város külterületén vagy tanyán laknak, mindennap több kilométert kell megtenniük, amíg az iskolába és hazaérnek. Az otthoni tanulás lehetőségét a tanyai környezet határozza meg.

Az iskolában a túlkoros tanulók száma: 80.

Az alsó tagozat 9,6%-a túlkoros. A felső tagozat 19,4%-a. Különösképpen sok az 1 évvel túlkoros tanulók száma. Jelentős a tanévesztés már az első osztályban. Okai a következők: az iskolaéretlen tanulók 1 évre felmentést kapnak – jobb eset, ha ezt az évet az óvodában töltik – a korrekciós osztályban tanulók egy része marad továbbra is az első osztályban, akik a tantervi követelményt nem érik el, iskolalátogatási bizonyítványt kapnak, tehát ismétlik az osztályt. Így az első osztályban a tanévesztés egész tanulmányaik folyamán végigkíséri őket. A felsőbb osztályokból is maradnak le tanulók, ők sem érik el a tantervi minimumot.

A visszamaradók nagy része hátrányos helyzetű. A hátrányos helyzetet így határozza meg a Pedagógiai Lexikon:

„Hátrányos helyzetű tanulók: azok a tanulók, akiket tanulmányi szempontból különböző környezeti tényezők gátolnak adottságaikhoz mért fejlődésükben. Hátrányos helyzetűekké tehát nem születnek, hanem válnak a tanulók. Konkrét gazdasági – társadalmi körülmények között nem indulnak a gyermekek egyenlő feltételekkel az iskolába. Nem tanulnak egyenlő körülmények között. Így történelmi jelentőségű eredményeink ellenére a különböző környezeti tényezők a fizikai dolgozók gyermekeinek adottságait nem segítik olyan mértékben kibontakozni, képességé válni, mint pl. az értelmiségi szülőkéit...”

A középiskolai lemorzsolódás aránya is hatszorosan kedvezőtlenebb a fizikai dolgozók gyermekeinél, mint az értelmiségi foglalkozásúakénál. Feladatunk, hogy minden hátrányos helyzetű tanulót segítsünk (a hátrányos helyzet nem kizárólag társadalmi kategóriához kapcsolódik), de különösen azoknak a fizikai dolgozóknak a gyermekeit, akiknek az otthoni környezet kevesebb lehetőséget biztosít a tanulásukhoz, képességeik kibontakoztatásához...

Meg kell határozni, hogy a tanulók egyes képességeinek kibontakoztatását milyen tényezők gátolják leginkább, hogy mihez viszonyítva, milyen mértékben vannak lemaradva. Mindezek alapján az érdeklődésüknek, képességüknek megfelelő olyan pozitív hatásrendszert kell kialakítani, amelyben a segítés, a buzdítás, a sikerélmény az uralkodó. Az iskolai oktató-nevelő munka hatékonyságának fokozása, a kulturális érdeklődés felkeltése ugyancsak nagymértékben csökkentheti a családi környezetben jelentkező művelődési hátrányokat. A hátrányos helyzetű tanulók segítéséért – akár abból a célból, hogy valamennyien elvégezzék az általános iskolát, akár azért, hogy tehetségüknek megfelelően jessenek, kitűnőek lehessenek – a tanórákon, a napköziben, a tanulószobán, a szakkörben, az ifjúsági szervezetben egyaránt fáradozni kell...” Pedagógiai Lexikon, 1977. Akadémiai Kiadó, 112.

Iskolánkban a fizikai dolgozók gyermekeinek, valamint a hátrányos helyzetű tanulóknak száma a következőképpen alakult az 1981/82. tanévben:

Fizikai dolgozók gyermekei: 817

Hátrányos helyzetűek gyermekei: 252

A tanulók 84%-a fizikai dolgozók gyermeke, 27%-a hátrányos helyzetű.

Lényeges, hogy lássuk az évenkénti bukások számának alakulását.

Az évismétlésre bukott tanulók száma: 2,9%.

Az összes bukás 4,5%. Ebből 1,6%-nak van lehetősége javító vizsgát tenni. Csakhogy ezek

közül nem mind éri el a továbbhaladáshoz szükséges tantervi minimumot. A 13 javító vizsgára utalt tanulókból javítóvizsgán 1 tanuló nem jelent meg, 4 pedig osztályismétlésre bukkott. Eredmény viszont, hogy a javító vizsgára utaltak közül 8 eredményes vizsgát tett, és a következő évfolyamon folytatja tanulmányait.

Ebben a tanévben az évismétlésre bukkott tanulók száma 2,2%-ra. Összesen 3,5%, 1,3%-nak van lehetősége javító vizsgára. Csökkenés mutatkozik a 3 és több tárgyból, de az 1-2 tárgyból bukkottak között is.

Az összes bukások száma 4,5%-ról 3,5%-ra esett vissza. Ez tehát 1%-os csökkenés. A fejlődés tehát egyértelműen bizonyítható.

Felvetődik a kérdés, hogyan értük el ezeket az eredményeket? Mit tettünk és teszünk a hátrányos helyzetű tanulók felzárkóztatásáért?

1. Az eredményre orientálás

A felzárkóztatás céltudatos pedagógiai tevékenység. Megtervezzük a folyamatát. Ennek érdekében:

- megállapítjuk az egyes csoportok fejlettségi szintjét;
- az egyes tagokra jellemző hiányosságokat;
- azokat a képességeket, amelyekből mindenkinek, illetve egyes tanulóknak van pótolnivalójuk.

Figyelembe vesszük a tanulóknál:

- a családi környezet alakította, alakítja őket;
- különböző ismereteket gyűjtöttek, illetve különböző ismeretekkel rendelkeznek;
- különböző fejlettségi szinten állnak;
- az adottságok is eltérőek.

Ezeket a különbségeket igyekszünk közelebb hozni egymáshoz, teljesen megszüntetni azonban nem tudjuk. Mindig lesznek előnyösebb és hátrányosabb helyzetben lévők. Rendkívül nagy figyelmet fordítunk már az iskola kezdeti időszakában hátránnyal induló tanulókra. Ügyelünk arra, hogy akik hátránnyal indulnak, már az iskola kezdeti szakaszában nehegy lemaradjanak. Kezdeti sikertelenségeknek súlyos következményei lehetnek, nem tudják pótolni a hiányos ismereteket, ha kiesik egy láncszem, elvesztik a megértés fonalát. Az állandó kudarc következtében kedvét veszti a tanuló, megromlik a tanuláshoz való viszonya. Esetleg teljesen megszűnik az érdeklődés, sőt ellenállást válthat ki a tanulóval szemben. A tananyag megtanulására késztítjük fel a gyerekeket. Ott folytatják a tanulást, ahol az elsajátításban tartanak. Lehetőség szerint akkor térünk át a következő anyagrészre, amikor az előző már teljesen elsajátították. Minden tanuló azt tanulja, amit még nem tud, egészen addig, amíg a kitűzött szintet el nem éri.

A megtanítás a fő célunk. A haladás feltétele az anyagrész teljes elsajátítása. A megtanulás minden tanulóra vonatkozik, még a leggyengébbekre is. Valamennyi nevelőnek biztosítani kell a tantervi anyag elsajátítását, különös tekintettel a törzsanyagra. Minden eszközt és alkalmat megragadunk, hogy valamennyi tanuló elsajátítsa a tantervi minimumot.

A leggyengébbek részére súlypontoszunk az anyagot, a leglényegesebb dolgokat jobban be kell gyakorolni. A permanens ismétlés folyamatos tevékenység. A jobb eredmények elérésére az osztályfoglalkozások mellett, ahol csak lehet, alkalmazzuk a csoport, az egyéni, valamint a differenciált foglalkozásokat. A tanulók mindenoldalú fejlődése érdekében hangsúlyozott szerepet kap a tantárgyi koncentráció. Biztosítjuk, hogy a kiegészítő ismereteket is megszerezzék azok a tanulók, akik erre képesek, és igénylik is azt.

A tanév első napjától kezdve segítjük a gyenge tanulókat. Minden nevelőnek feladata az alapkészségek kialakítása, fejlesztése.

2. Legfőbb munka a tanulás

A tanulók többségénél még nem tudatosult eléggé, hogy legfőbb munkájuk a tanulás. Jobban kell képességeiknek megfelelően teljesíteni a követelményeket.

Vannak még, akik nem ismerik kellő alaposággal az önálló tanulás módszereit. Ők továbbra is segítséggel léphetnek előre. Ezért önálló tanulásra neveljük a tanulókat, mert aki önállóan tud tanulni, jobban le tudja küzdeni a hátrányokat. Meg kell állapítanunk, hogy gyermekeink nagy részében nincs kellő kitartás tanulmányi téren. Így a szorgalmuk sem megfelelő.

Pontos pedagógiai feladatunk a munka megbecsülésére nevelni a tanulókat. Elsődleges célunk, hogy a nevelőtestület legyen egységes a munka különböző területein.

Tudatosítjuk az önálló munka szükségességét, el kell érünk, hogy minden tanuló a maga

területén szükségletnek érezze a munkát. Az iskolában a legfőbb munka a tanulás, ebből következik, hogy minden tanuló legfőbb kötelessége, feladata. Amikor a tanulást megköveteljük, egyúttal munkára is nevelünk.

Szokja meg a tanuló, hogy az óra minden percében tevékenykedjen, és ne szokja meg a semmittevést. Ne váljon természetesen magatartásával az unatkozás, vagy egyéb dolgokkal való foglalkozás – persze, ez az óravezetés függvénye is.

Szokja meg azt is, hogy munkájának minőségéért – házi feladat, tanulás, fizikai munka – felelősséget kell vállalnia. A megszokáshoz gyakorlati lehetőséget teremtünk.

3. A gondolkodási képesség fejlesztése

Gondolkodni csak megfelelő tényanyag, ismeretanyag birtokában lehet. A gondolkodás fejlesztése abban az esetben lehetséges, ha olyan problémákat oldunk meg, amelyekre a választ nem lehet mechanikusan megadni. Szükségesnek tartjuk, hogy a tanulók a kérdésekben, feladatokban világosan lássák a problémákat. Nem hagyjuk a tanulókat egyedül ebben a kérdésben. A problémamegoldás olyan képesség, amely megfelelő gyakorlással, tudatos nevelői irányítással fejleszthető.

Módot adunk a tanulóknak az egyéni gondolatmenet megbeszélésére. A problémákat, amennyire csak lehet – oldják meg maguk.

4. A képességek fejlesztése a tanítási órákon

A tanulók képességfejlesztését már az első osztályban megkezdjük. A gyakorlatban ez úgy realizálódik, hogy valamennyi tanulóknak lehetőséget biztosítunk az alapképességek kialakításához szükséges tevékenységek gyakorlásához.

A tanítási óra nevelési szempontból csak akkor lehet hatékony, ha az ott létrejött tevékenységben valamennyi tanuló maximálisan érdekelt. Nagyon lényeges az is, hogy ne tegyünk állandóan megjegyzést a gyenge teljesítménnyel kapcsolatban. Inkább inspiráló feladatokat adunk, amelyet képességeiknek megfelelően meg tudnak oldani.

A tanóra gazdaságossága:

A nevelőiskola feladata, hogy a tantervben megjelölt ismeretanyag elsajátításával egy időben megvalósítsa a tanulók képességeinek fejlesztését, személyiségük formálását. A cél érdekében érvényesítjük azt a törvényt, hogy a képességek kialakítása csak megfelelő tevékenységek gyakorlásával valósítható meg. Nem gazdaságos a tanítási óra, ha egyszerűen ismereteket közlünk anélkül, hogy az ismeretekkel kapcsolatos képességfejlesztést, személyiségformálást megvalósítsanak. Nem gazdaságos a tanítási óra akkor sem, ha kevés tanulóknak van alkalmuk tevékenykedni. A felzárkóztatás érdekében a tanulókat aktivizáljuk, maximálisan tevékenykedtetjük az órán. A korszerű óravezetés a tanár irányító szerepét, a tanulók cselekedtetését követeli meg.

Az új anyag tárgyalásánál előfordul, hogy a tanulók különböző mértékben fogják fel a tanári magyarázatot. Nagy hiba, amikor a tanulók azt is tudomásul veszik, amit nem értenek.

Eppen ezért információkat, visszajelzéseket gyűjtünk a tanulók megértésembeli nehézségeiről. A sikertelenség fő oka lehet a megértés hiánya. Ezért szükség van magyarázatra. Fejlesztjük a tanulók alkotó tevékenységét cselekedtető feladatmegoldásokkal. Nem feledkezünk meg a tehetségekről, hiszen a hátrányos helyzetű tanulók között vannak tehetségesek. A képességfejlesztéshez természetesen nélkülözhetetlen a pedagógiai kreativitás. Ehhez a pedagógust szabadabbá kell tenni. Ha sikerül a tanulókat dolgoztatni, tevékenységüket irányítani, jelentős lépést érünk el a munkára nevelésükben.

5. A tanulók motiválása

A tanulói tevékenységet azért motiváljuk, hogy a tanulók az iskolába lépéstől kezdve magukénak érezzék a kitűzött, legalapvetőbb feladatokat. Célunk, hogy a kényszerűséget minél több vonatkozásban az önkéntesség váltsa fel. Ez biztosítja az általános iskola sikeres elvégzését, és alapját képezi a tanulók továbbtanulásának. E tevékenység irányítása, szervezése, tervezése alapozza meg az önálló, kezdeményező, alkotó személyiség nevelését.

Arra törekszünk, hogy képesség szerint tanuljanak a tanulók, erősödjön tanórai aktivitásuk.

Célunk az erőhöz mért munkavégzés. Az eredményeket, a tanulói munkát mindig értékeljük, s ügyeljünk arra, hogy az osztályozásunk mindig reális legyen. Az életkori sajátosságok figyelembevételével a módszerek különböző skáláját alkalmazzuk. Elismerés, plusz feladat, rendszeres számonkérés, a teljesítmény sokoldalú elemzése, értékelése stb. A tanulóknak szintjükhöz mért nehézségű feladatokat adunk, hogy sikerélményhez juttassuk őket.

F o n t o s :

- a problémahelyzet elé állítás;
- a belső indítékok felkeltése;
- a feladat céljának egzakt ismerete.

Lényeges, hogy örömmel, szívesen lássák el a feladatokat, érdeklődésüket felkeltsük bizonyos témák iránt. A nevelői elismerés, dicséret, biztatás, jutalmazás nélkülözhetetlen. Rá kell szoktatnunk a tanulókat, hogy bátran kérdezzenek – ez nem könnyű. Nagyon hatásos a dicséret és a buzdítás. A szülőket a tájékoztató füzetten keresztül értesítjük a fejlődésről. Ez a módszer motivál a továbbhaladásra. A motiválás eszköze a gyűjtés, kutatómunka végeztetése. Ilyenkor megfigyelési feladatokat kapnak, amelyről be kell számolniuk a tanulóknak.

6. A differenciálás – csoportmunka a felzárkóztatás érdekében

Az általános iskola általánossá tétele igen összetett, sokrétű és nehéz feladat. A társadalmi fejlődés egyre magasabb igényt támaszt a felnövekedő nemzedékkel szemben. Erre felkészíteni elsősorban az általános iskola feladata.

A tanulók képessége különböző. Célunk azt biztosítani, hogy az osztály minden tanulója a neki megfelelő szinten tanuljon, ezért képességeiknek megfelelően differenciálunk. Ehhez szükséges csoportosítani a tanulókat és a csoportok szintjéhez méretezni a feladatokat, – ennek alapja a felmérés. Az osztályokban a szélsőséges heterogenitás olyan helyzetet teremt, amely egyesek számára siker, mások számára kudarc. A kudarc gátjává válik a személyiség formálásának. A jó képességű, de a következetesen nem tanulókat beültetjük a jó teljesítményt nyújtók közé. A leggyengébb képességűek önbizalmát úgy növeljük, hogy szintjüknek megfelelő feladatokat adunk. Érzik, hogy nincsenek magukra hagyatva. Ezek a tanulók is sikerélményhez jutnak, tudnak önállóan feladatokat megoldani, náluk is tapasztalható fejlődés.

Az osztály jó tanulóinak differenciáltan plusz feladatokat adunk, olyat, hogy előrehaladásuk biztosított legyen. A követelményeket differenciálni kell: amit a jelesek megoldanak, abba az elégségesek belebuktak volna. A gyenge tanulókkal a törzssanyagot sajátíttatjuk el, az osztályozás a törzssanyagra vonatkozik. Mindenképpen a tanterv követelménye a mérce. A jobbakk szintjükhöz mérten többet haladnak előre a nehéz feladatok elvégzésekor. Követelik a magasabb mércét, kérik a nehezebb feladatokat.

Az igen gyenge tanulók eleinte könnyű feladatokat kapnak, s fokozatosan haladnak a nehezebb felé. A problémákat egyénileg oldjuk meg, a legkritikusabbnál is eredmény mutatható ki. Ha utoléri a többieket, akkor ők is nehezebb feladatokat kapnak.

Elvi jelentőségű az a tény, hogy a fejlődés következtében a tanuló jobb csoportba kerüljön. A csoportváltoztatásnak pozitív pedagógiai hatása van. Lényeges szempont az önállóságra nevelés. Kezdetben több segítséget adunk a gyenge, hátránvos helyzetű gyerekeknek, később egyre kevesebbet. Rendkívül pozitív hatása van a dicséretnek. Ha fejlődést látunk valamilyen területen – bármilyen kicsiny is az, dicsérünk. Több gyermeknek ez értelmi képessége lassabban fejlődik. Ez fokozott törődést, tudatos fejlesztő munkát igényel. A legtöbb gondot okozza a lassú munkatempó. Türelmeseknek kell lennünk ezeknél a tanulóknál, amíg a megfelelő képesség ki nem alakul bennük.

A gyengébb képességű, váltakozó szorgalmú gyerekekre nagy mértékben hat a többség jó szemlélete. A jó tanulók szívesen segítenek a lemaradóknak, foglalkoznak velük. Az alsó tagozat felkészítő munkájának meghatározó szerepe van a felső tagozatban. Az elvégzett munkát képeségek szerint értékeljük, s ez újabb biztatás a munkavégzésre.

Az alapképességek fejlesztésére fokozott figyelmet szentelünk munkatervünkben, értekezleteken, személyes beszélgetéseinkben, munkaközösségi foglalkozásokon.

A tudatos tervezés, a mérés, a konkrét feladatmegoldáshoz nagymértvű együttműködés kell. Nevelőtestületünk ennek érdekében a tanítási óra szerves részeként, de azon kívül is pótolja a hiányos alapismereteket.

7. A korrepetálások hatékonysága, helyes értelmezése

A korrepetálás helyes, korszerű értelmezése feltételezi, hogy a pedagógus és a gyerek együttműködésének tekintsük. A cél a hiányzó ismeretek pótlása mellett a gyermek egész személyiségének hatékony fejlesztése. A személyiségfejlesztést azért hangsúlyozzuk, mert a korrepetálás tulajdonképpen kompenzáló nevelés. Képessé teszi a tanulót a tanítási órán folyó nevelőhatások befogadására. Ha így nézzük, bővült gyakorlatunkban a korrepetálás funkciója: az alapismeretek pótlása mellett különböző képességek fejlesztésére irányul. Nemcsak azt a gyermeket korrepetáljuk, aki gyengén tud olvasni, vagy számfogalmi hiányosak, hanem azt is, akinek viselkedésében olyan zavarokat látunk, amelyek gátolják a fejlődésben, a közösségbe való beilleszkedésben.

Korrepetálásokon a tanulók hiányos ismereteit pótoljuk. Ezeken a foglalkozásokon általában 3–4 tanuló vesz részt, tehát egyénre szabott feladatokat tudunk számukra adni. Látjuk: hol van a hiányosság, milyen képességeket kell leginkább fejleszteni. Ennek következtében a tanulók további munkája sikerebb, eredményesebb. Kialakul az önálló munkára való képesség is.

Lényeges, hogy megértessük a tanulókkal a korrepetálások jelentőségét, ne érezzék kényszernek. Gondosan ki kell választani azokat a tanulókat, akiknek szükségük van korrepetálásra, s a nevelőnek tudnia kell, hogy a felzárkóztatás érdekében milyen hiányosságokat kell pótolnia. Ezért már a korrepetálásra való felkészüléskor meg kell terveznie, hogy mit fog tenni, miféle eszközt fog igénybe venni. Ennek során miféle felszerelésre van szükségük a korrepetáláson résztvevőknek: mit fognak csinálni, kinek, milyen mértékben fog segítséget nyújtani, melyik tanuló-nál igényszik maximális önálló tevékenységet elérni.

Figyelembe vesszük a korrepetálás vezetésekor, hogy fáradt gyerekekkel van dolgunk, s azt, hogy a korrepetálás nem tanítási óra.

A tanulók problémáit mindenkor meghallgatjuk, elmagyarázzuk a számukra meg nem értett feladatokat. A korrepetálások tudatosan szervezettek és eredményesek is. A tanórán tanultakat kiegészítik, alkalmat adnak a gyakorlásra, s így a hátrányos helyzetű tanulók valóban elérik a tantervi követelményeket, ennek következtében magasabb osztályba jutnak.

8. Az otthoni tanulás előkészítése

A tanulók egy részének otthoni tanulását a szülők nagymértékű elfoglaltsága, illetve felkészületlensége miatt csaknem teljes egészében az iskolának, az osztályfőnököknek, a szaktanárnak kell motiválni, megszervezni. Odafigyelést kíván a folyamatos, rendszeres tanulásra szoktatás. Több osztályban felmerült problémaként, hogy az otthoni tanulás nem megfelelő, illetve hiányos, vagy el is marad. Éppen ezért a tanulást előkészítjük. Megismertetjük a tanulókkal a helyes tanulás módszerét, a munkafüzetek otthoni használatát. Az órán elkészített jó, rendszerezett vázlat elősegíti a megértést. Pontosan körülhatároljuk, mi a feladat. A szükséges útbaigazítást megadjuk, tudatosítjuk, mit fogunk számonkérni a következő órán.

Differenciáltan adjunk házi feladatot. Ezzel az önálló munkát tesszük lehetővé, és követeljük is meg. Ha a gyenge képességű tanulóknak túlméretezett feladatot adunk, természetes, hogy önállóan nem tudja megoldani. Ezért kell egyénre szabott feladatokat adnunk. Egyéni módszereket dolgozunk ki tantárgyanként, és tanulóinként.³ Meghallgatjuk a tanulók problémáit, és így meg tudjuk, miért nem tud a gyerek elkészíteni bizonyos anyagrészeket.

9. A szülők megnyerése a cél érdekében

A nevelésben az egyik legfontosabb tényező a hátrányos helyzetű tanulók szüleinek megnyerése. A szülői értekezleteken, családlátogatásokon állandó megbeszélési szempontunk, hogyan, mennyit dolgozzon a gyerek otthon. Minden tanulóknak legyen saját feladata. A szülőket, amennyire csak lehet, bevonjuk a pedagógiai munkába. Sajnos, jó részük nem törődik sem a gyermekkel, sem az iskolával. Olyan szülő is van, aki azt sem tudja, ki a gyermekének az osztályfőnöke. Néhányan oldható fel az ilyen szülők közömbössége, egy részük csak alkalmanként foglalkozik a gyermekével, más részük egyáltalán nem.

Éppen ezért következetesen végezzük a családlátogatásokat, s ezzel is szorosabbá fűzzük a család és az iskola kapcsolatát. Szülői értekezleteken fölvilágosító munkát végzünk, minden alkalommal egy-egy aktuális nevelési témát dolgozunk fel. Tudatosítjuk, hogy a gyermekek legfőbb feladata a tanulás. Többen az iskolától várnak el minden oktatási tevékenységet, a szülők egy része azt sem kérdezi meg, mi a feladat? Elkészítették-e? Pedig meg kellene adniuk a segítséget, az ellenőrzést. Néhányan azzal védekeznek, hogy ők nem tudnak segíteni, — ez igaz is lehet, de ellenőrizni mindenképpen tudnak. A szülői segítség igen kevés. (Aki segítenek, azok inkább

a jó tanulók szülei.) Ha megkérdezzük, miért nem segítenek, a válasz az, hogy sok az elfoglaltság.

Minden lehetőséget megragadunk a szülők felvilágosítása érdekében – fogadóóra, szülői értekezlet, egyéni beszélgetés stb. Ismertetjük a nevelési-oktatási terv követelményeit, az iskola házirendjét, elvárásait. Megismertetjük az egyes tantárgyak követelményeit is. Azért, hogy meggyőződjének gyermekük tudásáról, előrehaladásáról, nyílt napokat szervezünk. Ekkor bemennek a tanítási órákra, egyéb foglalkozásokra. Április végén – miután elemezte a tantestület a tanulók tanulmányi eredményét – a bukásra álló tanulók szüleinek tartunk szülői értekezletet. Meglepően sokan jelentek meg ezen az elmúlt évben. Ott elmondjuk, mit tesz az iskola annak érdekében, hogy ezek a tanulók megfeleljenek a minimális követelményeknek, s mi az elvárásunk ennek érdekében a szülőktől. Hogy a szülők is ilyenkor komolyan veszik az itt megbeszéléteket, bizonyíték az, hogy jelentősen csökkent a tanév végére a bukások száma.

Mindenképpen tudatosítjuk a szülőkkel, hogy nevelni, eredményeket elérni csak közös összefogással tudunk, s örömdetes az, hogy egyre többet meg tudunk nyerni a célnak, végeredményben a hátrányos helyzetű tanulók felzárkóztatása érdekében.

BODOLAY GYULA-DR. KÁLMÁN ANDRÁS
Zamárdi-Kaposvár

Az osztályfőnöki munkaközösség tevékenysége, munkájának tervezése

1. Előírások

„Az emberi közösségek természetes velejárója a vezetési tevékenység” (1). Az iskolavezetés – és az általa irányított nevelőtestület – meghatározója a nevelés-oktatás korszerűsítésének, hatékonyságának. Az igazgató a testületében szűkebb körű, együttműködő munkaközösséget hoz létre az eredményesség fokozása érdekében. Napjainkban kiemelt követelménnyé vált ezek célszerű működtetése, amely bizonyos értelemben módosítja „a vezetés szerkezetét, és munkamegosztásának eredményességét segíti elő.” (2) E kisebb közösségek tevékenységének megnőtt jelentőségét az igazgatási munka kiszélesedetten sokrétűvé válása, differenciálódása; a pedagógiai-, lélektani- és szakmai ismeretek követelményeinek szélesedése és növekedése; valamint az elvárások konkrétabbá és szigorúbbá válása indokolja. A megváltozott körülmények ma a vezetés korszerűsítését, átfogóbb szemléletét, kiszélesítését igénylik. A polihisztorok ideje múltban van.

Az alkotó vezetés ehhez meg tudja teremteni az emocionális légkört. „Legfőbb erényévé az összehangolás és az interperszonális kompetencia válik.” (3) E megállapítás érvényes az iskolák igazgatóira és munkaközösségeinek vezetőire egyaránt.

A Rendtartás 6. paragrafusa előírja a munkaközösségek alakításának kötelezettségét, feltételeit és a célját. Az ott leírt célok általában érvényesek valamennyi iskolai munkaközösségre, így az osztályfőnöki munkaközösségre is. (4) „A munkaközösséget az azonos szakterületen működő nevelők csoportja alkotja.” (5) Anélkül, hogy a munkaközösségek között valamiféle hierarchikus sorrendiséget állapítanánk meg, – mely nem lenne helyes, – a tények alapján mégis kimondhatjuk, hogy az osztályfőnöki munkaközösség nevelési szempontból „első az egyenlők között”, s ál-